

De Underground Bookseller tour in Johannesburg

15-11-2019 11:00

Boeken koop je in een boekhandel. Tenminste, de echte liefhebber doet dat. Je luistert naar advies, je voelt, ruikt, leest, legt weg, pakt terug en loopt uiteindelijk met kriebels in je buik de deur uit. Klaar voor een nieuw avontuur. Of koop je de volgende keer liever bij die ene verkoper op het station, die zijn boeken vanaf een wiebelige tafel verkoopt?

's Nachts rolt hij dozen een ondergronds gangenstelsel in, dat wordt gerund door een Mozambikaans kartel dat woekerprijzen vraagt voor het huren van een kleine oppervlakte. Waar hij z'n boeken vandaan heeft is onduidelijk. Gestolen? Gevonden? Eerlijk gekocht? In Nederland vraag je je dat niet af. In Zuid-Afrika wel. De antwoorden op die vragen krijg ik vandaag tijdens de Underground Booksellers tour in bruisend Johannesburg.

Griffin Shea – Bridge Books

Het voorbeeld van de verkoper die zijn boeken verkoopt vanaf een tafel bij het station krijg ik van Griffin Shea, de organisator van de bijzondere wandeltour in Johannesburg. Drie jaar geleden begon hij Bridge Books, een eigenzinnige boekhandel in het hart van de stad. Hij leert al snel het reilen en zeilen van de levendige handel in boeken en komt erachter dat het leeuwendeel helemaal niet via 'echte winkels' verkocht wordt. De verkoop gebeurt op straat of in winkels waar ze naast andere producten, zoals kleding, verkocht worden.

Straatverkopers en kleine winkels

Als eigenaar van Bridge Books is Griffin de uitgelezen persoon voor het organiseren van deze tour. “Wij verkopen veel aan de straatverkopers en kleinere winkels. We treden op als groothandel, wat een oplossing is voor deze groep”, vertelt hij terwijl we door de drukke straten wandelen. “Om boeken te kunnen bestellen bij de distributeurs moet je bepaalde hoeveelheden afnemen of je kredietwaardigheid bewijzen. Dat kunnen de verkopers vaak niet. Wij zijn hun tussenhandelaar.”

“Rondom Park Station, het gebied waar we vandaag vooral lopen, vind je ongeveer 40 van de in totaal 70 boekverkopers die we tot de Underground Booksellers in Jo'burg kunnen rekenen. Er wandelen per dag duizenden forenzen van en naar deze centrale hub. Het zijn niet alleen kraampjes en tafels. Sommige ondernemers huren een paar vierkante meter winkelruimte of een etalage.”

Leesbehoefte

Terwijl we af en toe een kleine kraam passeren vertelt Griffin over vervallen gebouwen die een belangrijke rol hebben gespeeld voor de lokale handel. “De geschiedenis van Johannesburg is doordrenkt met boeken, vanaf het allereerste begin. Een jaar nadat hier het eerste goud werd gevonden en de goudkoorts duizenden mensen naar deze regio lokte, waren er al vier boekhandels gevestigd. Toen was er al behoefte om te lezen en dat is nooit veranderd. Maar daar wordt weinig over gesproken.”

Miljoenen

Griffin vertelt verhalen over boekhandels die lang geleden zijn verdwenen en kent de legendarische boekhandelaren bij naam. Van oude mannen die door een hartaanval in het harnas stierven tot beroemde straatverkopers die al jaren op dezelfde plek staan. “Deze boekeneconomie wordt niet of nauwelijks meegenomen in de Zuid-Afrikaanse boekhandelscijfers. Als je bedenkt dat de waarde van de totale illegale handel in het land zo'n 10 miljard Zuid-Afrikaanse rand (+/- € 600 miljoen) is en de totale waarde van de boekverkoop in Zuid-Afrika rond de 700 miljoen rand (+/- € 43 miljoen), dan is het aannemelijk dat een aanzienlijk deel van de illegale handel bestaat uit boeken. Exacte cijfers ontbreken, maar we praten zeker over miljoenen.”

Koninklijke uitstraling

“Niet veel mensen kennen de geschiedenis van het gebouw waar we nu voor staan”, zegt Griffin als we voor een groot statig gebouw stilstaan. “Goed om te weten is dat veel boeken tot ver in de vorige eeuw ondergebracht waren in privébibliotheken. Vooral bij rijke, witte Zuid-Afrikanen. Eén van de grootste, best bewaarde collecties in privébezit bevindt zich hier in the Rand Club. Tegenwoordig toegankelijk voor iedereen, maar ooit een club speciaal voor de hoge heren van de stad.”

The Rand Club

The Rand Club blijkt een vreemde eend in de bijt tijdens deze tour. Ik verwachtte kleine, simpele kraampjes. Dit gebouw heeft een koninklijke uitstraling. Grote, brede trappen leiden naar de verdieping onder ons, waar tegenwoordig James Findlay's beeldschone boekhandel gevestigd is. Terwijl ik het gebouw nog in me opneem loopt Griffin naar de boekhandelaar. "James. Ik heb speciale gasten bij me. Mogen zij een kijkje nemen in de bibliotheek?" James kijkt in onze richting, alsof hij probeert te peilen of wij chique genoeg zijn voor het boekenwalhalla dat zich ergens boven ons bevindt. Dan vormt een grote glimlach: "Natuurlijk!"

Enthousiast lopen we achter James aan die kalm vertelt over de geschiedenis van deze plek. Dat vrouwen hier pas sinds kort welkom zijn. Dat Uber ervoor zorgt dat mensen deze plek weer bezoeken, want 'parkeren in de binnenstad is veel te gevaarlijk'. En over hoe mannen hun voeten te ruste legde in een speciaal daarvoor leeggemaakte boekenplank. Donkere, houten, gevulde boekenkasten, klassieke globes en edities van Time Magazine uit vervlogen tijden nemen ons mee naar de dagen van weleer. Hier wil elke boekenliefhebber wel een middagje doorbrengen.

Kleding- en boekhandelaar

Het contrast met de volgende stop kan niet groter. We blijven staan bij een winkeltje dat dienst doet als kledingwinkel én boekhandel. De boeken staan in kleine smoezelige vitrines, de kleding hangt in even smoezelige rekken. "Boeken zijn overduidelijk niet de core business van deze winkel. Bij de burens koop je een boek naast je broodje kebab of patat. Dit soort winkels zien we heel veel in het centrum. Hier koopt de lokale lezer zijn boeken."

Van veel van de boeken die op dit soort plekken worden verkocht is de herkomst onduidelijk. “Religieuze boeken worden veel gestolen en dan op dit soort plekken doorverkocht. Duurdere bijbels worden daarom vanachter de toonbank verkocht, alsof het illegale handel is. En er is een levendige handel in tweedehands boeken. Soms komen ze bij ons, de tussenhandelaar. Zo creëren we een brug van de uitgever naar de specifieke groep lezers die hier komt.”

Veel te gevaarlijk!

We wandelen verder en de kleine groep geïnteresseerden loopt braaf achter Griffin aan. “Ik vind het best spannend, zo'n wandeling in het centrum van Johannesburg”, zegt een vrouw van middelbare leeftijd. “Ik zou hier nooit in mijn eentje durven lopen. Veel te gevaarlijk!” Ze is niet alleen, want verschillende deelnemers knikken bevestigend. “Zonde”, vertelt Griffin me later. “Want het is een bijzondere en levendige plek. In de jaren na de afschaffing van de apartheid raakte het centrum in verval. Veel witte landgenoten komen om die reden nooit in het centrum. En dus ook niet naar de straat waar we nu naartoe gaan, waar je alles kan vinden wat je wilt. Als je maar weet waar je moet zoeken.”

De levensader van de handel

Joubert Street ligt tussen twee stations in, waaronder het drukste station van de stad. De straat is gevuld met haastig wandelende mensen. Vanuit tientallen kraampjes verkopen handelaren hun waar, ook boekhandelaren. Tafels liggen vol met de laatste bestsellers en managementboeken. “Dit is de levensader van de ondergrondse boekverkoop. Bijna letterlijk. Want hier vlakbij, bij Park Station, vind je de boekverkoper waar ik over vertelde.

Elke avond pakt hij zijn boeken in en brengt ze naar een ondergrondse wereld die niemand kent. Hij betaalt zijn huur aan schimmige figuren, in een gangenstelsel onder honderduizenden voeten die dagelijks gebruik maken van het openbaar vervoer”, zegt Griffin met een glimlach.

Hoewel dat griezelig klinkt in de oren van de voorzichtige, witte Zuid-Afrikaan, intrigeert het mij als Hollandse reiziger vooral. Natuurlijk begrijp ik de risico's van één van de gevaarlijkste steden ter wereld. Ik voel dat deze straten doordrenkt zijn met mooie en minder mooie verhalen. Die zie je niet als je door de drukke straten van de metropool loopt. Net als bij de verhalen die al gedrukt zijn, moet je voor de spannendste verhalen ondergronds zijn. Daar vind je verhalen die alleen worden verteld aan hen die bereid zijn om verder te zoeken dan wat op het eerste oog zichtbaar is. Of je boekt een tour bij Griffing Shea.

Patrick heeft ook een videoverslag van de tour gemaakt.

Patrick Boone